

”Jag vet inte”

Om graviditetstest och viljan att veta

av

Birgitta Hellmark Lindgren

Birgitta.H_Lindgren@antro.uu.se

Inledning

Den här artikeln utgår ifrån en reklambild. I vilken mån speglar bilden trender i vårt samhälle? Kan bilden ligga till grund för en antropologisk eller etnologisk analys? Att reklambilder speglar vad som reklamfolket antar går hem hos den tänkta publiken är en sak. Om reklamkonstruktören har gjort en riktig bedömning är en annan. När det gäller den här bilden så finns det något som jag känner igen från mina fältstudier om graviditet och födande i Sverige i slutet av 90-talet och i början av 2000-talet. Bilden slår an i mig och min fälterfarenhet på ett sätt som jag i det följande ska försöka formulera i ord.

Utgångspunkten i den här artikeln är att bilden illustrerar ett vardagligt beroendeförhållande mellan människa och teknik. Beroendeförhållanden mellan människa och teknik kan sammanfattas med begreppet cyborg (Davis-Floyd och Dumit 1998). När jag använder begreppet cyborg är jag inte ute efter att generellt ta ställning för eller emot beroenderelationer mellan människa och teknik. För mig är cyborgperspektivet en tankefigur och utgångspunkt snarare än en ideologi eller ett politiskt projekt. Min utgångspunkt är att vi alla är cyborger, dvs vi är alla (mer eller mindre) beroende av teknik och tekniska system. Och detta oavsett om vi tycker det är bra, dåligt, frigörande eller förtryckande.

Samtidigt är jag väl medveten om att teknik sällan är opolitisk och att dess konsekvenser i vår vardag inte är neutrala. Min utgångspunkt är att det är bundet till en kontext om cyborg är eller uppfattas som positiv eller negativ. Ibland är cyborg frigörande, ibland vidmakthåller relationen gamla maktkonstellationer och ibland är en cyborg förtryckande. För att komma närmare olika erfarenheter av och

uppfattningar om olika cyborger måste vi närma oss den komplexa etnografiska verklighet som ofta marginaliseras i polariserade debatter mellan ja- och nejsägare. Ett komplext sammanhang låter ju sig som bekant sällan inordnas i tydliga och dikotoma kategorier. När det gäller den specifika bild som är utgångspunkt för den här artikeln vill jag därför hävda att bilden representerar ett beroendeförhållande mellan teknik och människa, och frågan är vad bilden säger oss om den tid vi lever i?

Graviditetstest, kunskap och kontroll

Bilden som jag fastnat för är en reklambild som återkommit med jämna mellanrum i ett par års tid i tidskrifter som exempelvis Amelia och Damernas värld. Produkten som saluförs är ett etablerat graviditetstest som kan utföras hemma.

På bilden ser vi en ung kvinna med figurnära linne och bar mage som ser in i kameran med fast blick. Hon vet vad som gäller. Hon har precis gjort ett graviditetstest och har fått svar på frågan om hon är gravid eller ej. Hennes tidigare svar "jag vet inte" har ersatts med ett säkert svar: ja eller nej. Det markeras av den överstruken texten "jag vet inte".

Kvinnan ser lugn och nöjd ut. Är hon är gravid? Antyder inte den av vita kläder inramade magen det? Eller är hon lättad över att hon inte är gravid? Vi får aldrig riktigt veta och på så sätt kan kvinnan på

bilden fungera som symbol för alla kvinnor, vare sig de vill bli gravida eller ej. Vad som inte ges utrymme i bilden är att det i konsumenternas verklighet även förekommer negativa känslor i samband med graviditetstester. Lika gärna som man kan bli lycklig över ett positivt svar kan man bli bestört och ledsen. Och istället för att känna lättnad över ett negativt svar kan man bli djupt besviken.

Den gemensamma nämnaren för reklambildens potentiella betraktare är inte graviditet i sig utan snarare en vision om säker kunskap och möjlighet till kontroll. Bildens budskap med sitt överstrukna "jag vet inte" är att vi inte behöver sväva i ovisshet. Vi kan utföra testet hemma "snabbt och enkelt" "dygnet runt", "redan samma dag som du förväntar din menstruation" och testresultatet är säkert. Vidare tas det för givet att kunskap och vetskap alltid är bra och eftertraktat.

Graviditetstest som bekräftelse

Under mina fältstudier bland gravida kvinnor i slutet av 90-talet och början av 2000-talet lärde jag mig att graviditetstester för många kvinnor är en första viktig bekräftelse av en graviditet. För många kvinnor krävdes vidare mer än ett test innan de kände sig övertygade om att det verkligen växte ett nytt liv i deras kropp. Flera kvinnor har berättat att de utöver graviditetstest hemma även bett om att få bli testade på barnmorskemottagningen.

En kvinna förklarade för mig att hon trots att hon var väl medveten om hemmatesternas goda tillförlitlighet "även ville få graviditeten bekräftad av en vitrock". Hon efterlyste med andra ord ett slags vetenskapliggörande av graviditeten.

Under forskningsresans gång har det också blivit tydligt för mig hur graviditet ofta uppfattas som en fantastisk och svårbegriplig tilldragelse som det kan ta lång tid att integrera. Är det verkligen sant att det växer ett barn i min kropp? Stämmer det verkligen att jag äntligen ska bli mamma? Teknik kan vara ett sätt att intervensera i och eventuellt påskynda en sådan process där graviditetstester utgör ett exempel och ultraljudsundersökningen ett annat.

Två blå - en första visualisering av graviditeten

"Om jag inte får menses på måndag ska jag testa på tisdag. [...] Hoppas ni andra som testar nu i helgen verkligen får två blå. Kramisar till er alla".(2002-11-23; ankomst 2003/8)

"Två blå" är en språklig omskrivning för positivt graviditetstest som är vanligt förekommande i diskussionsgrupper på Internet. "Två blå" syftar på själva teststickan som efter att ha dränkts i urin visualiserar provsvaret i två rutor. En blå linje i kontrollrutan indikerar att testet utförts på ett korrekt sätt och ytterligare en blå linje i svarsrutan indikerar graviditet.

Som ett komplement till mitt fältarbete "In Real Life" (IRL) har jag tagit del av inlägg i en diskussionsgrupp på webbplatsen *Föräldranätet* (www.foraldranetet.com). Diskussionsgruppen är en av många så kallade snackgrupper som tar upp alla tänkbara aspekter av föräldraskap. Här kan man läsa inlägg från kvinnor som kommenterar personliga skeenden mer eller mindre i samma stund som de äger rum. På så sätt kan man få syn på detaljer som är relevanta i nuet men kanske bortglömda om ett par veckor då något annat i föräldraskapandet blivit mer aktuellt. Gruppen jag tittat på är en så kallad ankomstgrupp där personerna som skrivit inlägg har gemensamt att de vill bli gravida med beräknad förlossning i augusti 2003. Det innebär att inläggen till gruppen inledningsvis skrivs av personer som ännu inte är gravida och att inläggen till en början ofta tar upp funderingar kring hur man kan identifiera sin ägglossning och när chanserna är som störst att bli gravid. Många av inläggen övergår successivt till personliga funderingar om "det blivit något" och kring diskussioner om hur tidigt man kan eller tänker testa sig. Det finns flera tester på marknaden och diskussionerna tar upp hur pass tidigt de är tänkta att användas, hur tillförlitliga de är och om någon har "testat positivt" tidigare än vad testets anvisningar säger är möjligt.

Otåligheter och viljan att veta

Kvinnan på bilden ser lugn och stabil ut. Hon verkar inte vara ett dugg otålig. Hon behöver inte vänta längre. Hon vet vad som gäller. Hon har testat sig och strök sedan över sitt "jag vet inte". Otålighetskänslor och viljan att veta är ett återkommande tema i inläggen under den period "testning" är aktuell för gruppens medlemmar. *"Väntan...Jag förstår inte hur 14 dagar kan gå så oerhört långsamt! ...Varför kan de inte uppfinna ett test som gör att man kan testa direkt?...Var i alla fall och köpte ett dubbelpack cb [förkortning för varumärke] så att jag kan testa ett tidigt och ett lite senare. Det kliar ju i fingrarna! Vill veta nu! Eller ännu hellre helst förra veckan!"* (2002-11-28; ankomst 2003/8). Många stöttar varandra när de väntar på tidpunkten då det är dags att göra ett graviditetstest. *"Vi får peppa varandra så vi hårdar ut"* (2002-11-22; ankomst 2003/08). Otåligheten är kopplad till begäret efter "två blå streck".

Flera kvinnor beskriver hur de vill testa tidigare än vad testinstruktionen medger och några pressar på genom att börja lite för tidigt och sedan följa upp med ytterligare något eller några tester. *"Jag testade faktiskt i morse...för jag känner mig*

så gravid. Finneg, humörsvängningar som inte är av denna värld, mår illa på förmiddagarna och kvällarna, är hungrig hela tiden, inte ont i sidorna som jag brukar ha vid mens, ja kort och gott allt stämmer som vid mina andra två graviditeter. Tror ni jag fick två blå? Nej, tyvärr. Men jag ska ju inte ha mens-dag förrän på måndag, så jag hoppas innerligt att jag bara testade för tidigt. Om jag inte får mensen på måndag ska jag testa på tisdag. [...] Hoppas ni andra som testat nu i helgen verkligen får två blå. Kramisar till er alla.” (2002-11-23; ankomst 2003/8)

I gruppen finns även kvinnor som väntar med att testa tills mensen uteblivit. En kvinna beskriver vandan av att låta bli att testa. Hon beskriver hur hon både vill och inte vill veta. Hon vill veta om svaret är positivt men uttrycker rädsla för att behöva se ett negativt testsvår. *”Håller på att bli galen av nyfikenhet men det är som du säger – Vem orkar se neg svar när man bara vill ha ett pos? Så jag sitter här och väntar och väntar”* (2002-11-28; ankomst 2003/8). Rädslan för att inte vara gravid uttrycks i citatet ovan i termer av rädsla för ett negativt provsvar. Det är precis som om själva testandet i stunden blir överordnat det som är grunden för testandet, dvs en potentiell graviditet. Ett annat exempel är ett inlägg som inleds med raden *”Finns det plats för en blivande testerska?”* (2002-11-26; ankomst 2003/8). Kvinnan skulle lika gärna kunna presentera sig som en person som gärna vill bli gravid och mamma. Vad betyder det att fokus ligger på testet? Representerar de två blå strecken graviditet så väl att de blivit synonyma med ett blivande barn?

Kvinnan som uttrycker rädsla för att behöva se ett negativt provsvar återkommer med flera inlägg där hon beskriver hur hon motstått att testa sig på ett sätt som får mig att associera till skildringar av beroende i olika former: *”Stolt över mig själv. Var in på Apoteket i annat ärende i fredags, gick drömmande förbi hyllan med grav-test men köpte inget. Ska verkligen hålla mig från att köpa ett, vet att jag testat om jag köper hem. [...]”* (2002-12-02; ankomst 2003/8). Graviditetstester beskrivs som något som väcker begär och något som är svårt att motstå. *”Vi får hoppas att du testade lite för tidigt. Jag hoppas också på att mensen inte kommer på måndag. Jag tänker testa på måndag också...om jag kan hålla mig. Det ligger ett cb och ropar på mig just nu *s*”* (2002-11-23; ankomst 2003/8).

Precis som blivande mammor jag träffat IRL så finns det blivande mammor på nätet som beskriver hur de gör flera graviditetstester även efter att de fått ett positivt och tillförlitligt provsvar. Något som uppmärksammas av flera kvinnor i diskussionsgruppen är att strecket på teststickan blir tydligare i takt med att nivån av

gravitetshormonet (HCG) stiger: "[.....] Vi har ju samma bf [beräknad förlossning] och jag testade positivt igår och i morse!" (2002-11-28; ankomst 2003/8). "Mitt HCG stiger ;) Kunde inte låta bli att testa med nytt CB i morse. Men nu är det ingen tvekan. Jag är gravid:)" (2002-11-29; ankomst 2003/8). "Går allt bra så hamnar jag i September gruppen! =)) *weeeee* Ska testa imorn igen. Idag fick jag ett svagt streck! =) Hoppas på starkare med morgon urin! =)" (2002-12-30; ankomst 2003/8).

Ju mer vi kan få veta desto mer vill vi veta?

Jag inledde artikeln med att fråga i vilken mån reklambilden för graviditetstest speglade trender i vårt samhälle och om bilden har något värde för en antropologisk och etnologisk analys. Jag tycker att bilden har ett värde i det att den illustrerar en relativt vardaglig relation mellan människa och teknik. Bilden har en direkt koppling till hur kvinnor idag ser på och använder graviditetstest. Det visar såväl mina datainsamlingar bland kvinnor IRL som bland kvinnor på nätet. Bilden, mina erfarenheter från fältarbete och exemplen från nätet illustrerar hur vi införlivat och naturliggjort en teknisk lösning i vår reproduktiva kultur. Säkra och snabba graviditetstester för hemmabruk är idag något som vi tar för givet.

Den nya generationens graviditetstest för hemmabruk har medfört nya möjligheter. Kvinnors autonomi har exempelvis ökat genom att de kan utföra test oberoende av mödravården. Det innebär bland annat att man kan styra helt själv över när och var man utför testet och vem man vill ha bredvid sig när testsvaret ska avläsas. Testen har också blivit känsligare vilket innebär att man idag kan få en säker teknisk bekräftelse av graviditeten mycket tidigare. Tekniken möjliggör att vi kan krympa tiden för ovisshet. Att tidigt veta om man är gravid eller inte har varit viktigt för många av de kvinnor jag varit i kontakt med eftersom rädsla eller oro ofta finns för att man ska göra något som skadar fostret¹. Våra kunskaper om olika faror för fostret som är förenade med olika livsmedel, läkemedel, alkohol och tobak har ökat. Det har i sin tur lett till att kvinnor ofta känner ett stort personligt ansvar för att leva på ett sätt så att fostret mår bra och utvecklas väl. Viljan att få vetskap om en graviditet i ett så tidigt skede som möjligt kan med andra ord delvis förklaras med det riskfokus som följer av kunskapssamhället. Ytterligare en teknisk landvinning på graviditetstesternas område är att man får testresultaten snabbare. År 1985 fick man vänta på provsvaret i 30 minuter, 1988 kom ett test där väntetiden var 3 minuter och

1997 var väntetiden nere i 1 minut. Minskningen av väntetiden från 3 minuter till 1 minut lär vara ett svar på konsumentefterfrågan.

Flera av de berättelser jag samlat in handlar också om hur svårt det kan vara att tro att man verkligen är gravid och hur man använder teknik för att få graviditeten bekräftad. Men det betyder inte att kvinnor slutat känna efter på egen hand. Blivande mammor, såväl IRL som på nätet, ger uttryck för många tankar kring olika fysiska och känslomässiga tecken på graviditet. Men det tycks som att kvinnor inte litar fullt ut till sin egen känsla och kroppsliga erfarenhet utan vill ha misstankarna bekräftade av ett graviditetstest (och senare i graviditeten av ultraljud). Det tycks finnas ett behov av en objektiv, utifrån sanktionerad, bedömning som man kan berätta om och kanske t o m visa upp. En fråga som väcks är om graviditetstest för kvinnorna även har andra dimensioner än det rent medicinska fastställandet av graviditet. Det första positiva graviditetstestet ger informationen att graviditet föreligger. Men sedan, när kvinnor gör upprepade tester för att försäkra sig om att det stämmer fast att de egentligen vet att det stämmer, vad handlar det då om?

Att bli gravid är, särskilt första gången, en början på en genomgripande förändringsprocess. Att leva med barn skiljer sig markant från ett liv utan barn. Även om det rör sig om en andra eller tredje graviditet så är ett nytt liv i vardande en stor viktig händelse och en början på något nytt. En graviditet kan vara oerhört efterlängtd. Är det då inte helt naturligt att kvinnan vill veta så fort det bara går "om det blivit något?" Hon väntar ju på ett svar som har en avgörande betydelse för resten av hennes liv.

Samtidigt uttrycker kvinnorna i sina inlägg på nätet tydligt sin vanda över att behöva vänta på besked under en, historiskt sett, relativt kort period. Vid sidan av att tekniken för graviditetstester har förbättrats så är tekniken fortfarande relativt ny. Tidigare var det endast kvinnans egna observationer och kroppsliga erfarenheter som tolkades i dialog med barnmorska eller läkare. Är kvinnor idag otåligare i sin väntan på att få klarhet i om de är gravida? Har vi blivit sämre på att hantera ovisshet? Är det kanske så att tekniken inte bara svarar på behov utan också skapar nya? Eller är det bara så att vi lättare kan få inblick i kvinnors tankar och reflektioner kring graviditetstest via diskussionsgrupper på internet? Och att tankar och reflektioner i större utsträckning formuleras i ord på grund av att en dator används som kommunikationsmedel och på grund av att man kan kommunicera med kvinnor

med likartade önskningar och som till och med befinner sig på samma ställe i menstruationscykeln?

Jag tänker mig att kvinnor på olika sätt influeras i såväl tanke som handling av nya tekniska möjligheter för att nå vetenskap. Men det är svårt att precisera vad det är för slags förändringar med utgångspunkt i det som beskrivits ovan eftersom det materialet endast speglar tendenser i början på 2000-talet. Jag kan bara konstatera att viljan att veta är stark och att teknik som möjliggör snabbt och säkert vetande är attraktiv, snabbt blir tagen för given och i sin självklarhet även förpliktigar. Finns det längre något kulturellt accepterat skäl till att inte undersöka vad som gäller när man kan göra ett säkert och snabbt test hemma i sitt eget badrum?

Litteratur

Davis-Floyd, Robbie and Joseph Dumit (eds). 1998. *Cyborg Babies. From Technosex to Technotots*. New York: Routledge.

---

¹ Mitt fältarbete har fokuserat på kvinnor som vill bli/vara gravida. Men ytterligare ett tänkbart motiv till att vilja veta tidigt kan vara att man inte vill fortsätta en graviditet och att man då kan avbryta i ett relativt tidigt skede.